

Barbro Bjelland

en trollkvinne fra Sokndal i Rogaland brent på bål i 1623

*

Dette er en av de mange tragiske trolldomsprosesser som fant sted på 1600-tallet. Barbro ble tiltalt for trolldomskunster, og forklarte i retten om sine evner i så måte. Hun kunne hjelpe for flere sykdomsplager, stod i forbindelse med troll, også med selveste djevelen, kunne hun fortelle.

Domsavgjørelsen ble derfor svært enkel: Hun ble dømt til bål og brann, som det het. Her følger selve rettsreferatet fra tingboka for Jæren og Dalane, omskrevet til dagens språk, samt tatt med kostnadene til henrettelsen ifølge Stavanger Lensrekneskap.

*

SOKNDAL SKIPSREDE TING

Året 1623 den 20.januar ble det holdt Skibredeting i Sokndal med fogden Matz Nilssen, sorenskriver Peder Krag samt lensmann Tharald Regland.

Barbro Bjelland var stevnet av fogden for noen ord hun hadde latt fall alle vegne omkring i bygden, om at så lenge hun lever skal ikke hennes sønn mer bli fanget. (Han var på flukt og lyst fredløs.) Hvorpå hun i rettsmøtet visket til fogden: «*Jeg bad så svært for ham den tid han satt fanget, at jernene skulle breste*». Det ble ført flere vitner:

Peder Grøsfjeld vitnet at den tid de var etter henne sa hun at hun ikke forstod hva fogden ville henne, men like etter hadde hun visket til Peder at det var nok fordi hun hadde sagt «at ingen skal fange hennes sønn mer så lenge hun lever». Men dette måtte Peder ikke fortelle videre, sa hun samtidig. Nå fortalte Peder alt i retten. Han kunne også fortelle at han en gang krevde henne for 2 riksdaler, da mistet han straks deretter 5 kyr, som hun hadde forbannet seg på skulle skje.

Tidligere lensmann Lauritz Ollestad vitnet at da han ble pålagt av fogden å gå til Barbro Bjelland og kreve hennes tiende, da hadde han svart: «*Jeg vil heller gå ti mil enn å kreve hennes tiende, fordi hun ber så vondt på folk*».

Så følger hennes egen bekjennelse som hun selv gav uvillig tidlig om morgenen den 19.januar (dagen før rettsmøtet) «*gav upint og utvungen*», som det står i protokollen.

Først bekjente hun å kunne binde folk og fe «*med 8 slags gruelige Remser*», som hun ramset opp på tinget, men som skriveren dessverre mente var alt for omfattende til å skrive ned.

Dernest bekjente hun å ha blitt kalt ut til Utstein Kloster, for å hjelpe konen til Henrik

Danker for hennes sjukdom. Men da hun kom der, kunne hun ikke hjelpe henne fordi djevelen var i henne. Hun var der kun en natt, men hun så djevelen, og ingenting kunne hjelpe.

Deretter bekjente hun *«at hun kunne hjelpe for små troll, for Rødsoet, Madick, for Busoet og for Thandverk med en hembelig dieffels Remse som hun opregnede.»*

Og at hun kunne 3 forskjellige lesninger for tannverk, den ene hadde hun lært av en dansk skipper som var innom i Sokndal. Videre bekjente hun at Asser Eie var en gang sjuk, og at hun leste for ham, gav ham salt, også rødtjære og spyttet på ham. Da spurte han hvorfor hun spyttet på ham. *«det er således manet i deg, derfor skal jeg med sådan middel ha det ut igjen»*, hadde hun svart. Videre bekjente hun at hun hadde hjulpet Rasmus Jothuns fe for Rødsott. Og at hun kunne vende vrede på en og over på en annen. Dette hadde hun lært av en kone på Herredsvela på Jæren med navn Stenvor. Og så kunne hun se «drøffer» samt dødnings og djevelen som sitter i hennes hus om nettene bortimot jul. Og hun ville også vise retten at de kunne sitte med røde hetter på, og når de ble drukne så visste de ikke hvor de var.

Annen dag om aftenen spurte Peder Christensøn henne om hvordan hun bar seg ad for å se slike «drober», dødnings og djevelen. Da svarte hun: *«Det skal jeg vel lære deg. Når jeg vil se dem, da farer jeg hen til Helleland Kirke og tar der noe vann som drøpper ned av kirken på kirkegården og vasker meg i. Da kan jeg straks se disse sitte ved et bord på kirkegården med røde hetter på.»* Og når hun ville være av med dem, da brukte hun en messe til det, og sa: *«Gå din veg, jeg vil ikke tale mer med deg i kveld.»* Alt dette kunne Jens Århus, likeså Peder bekjenne at de tidligere hadde hørt fra hennes munn.

HAUG SKIPSREDE TING

Året 1623 den 1. februar ble det holdt Skibredeting på Hauge på Jæren, med fogden Matz Nilssen, sorenskriver Peder Krag samt lensmann Gudmund Vestly. Det var slik at disse skipsredetingene ble holdt om vinteren. Alle ble holdt like etter hverandre, og da var det for fogden og sorenskriveren å reise fra det ene tinget til det andre. Nå, den 1. februar, var de altså kommet til Hauge på Jæren. Her hadde de atter fremført Barbro Bjelland for retten, og forhørte henne, og fikk hennes egen bekjennelser.

Guri Bø hadde Barbro utlagt, at hun kunne sådanne lesninger om små troll som hun selv kunne lese opp. Marit Stene bekjente hun, at hun også kunne lese for de små troll, og at Tollef Stene solgte henne messevin for 1 skilling som hun brukte til å se djevelen med. Inger Ålgård kan også lese samme lesninger for små troll, kunne hun videre fortelle.

Dommen ble således: *«Er foran nevnte Barbro Bjelland, etter forskriftene, og hennes eget utsagn, så og etter nevnte prov og vitner, dømt til bål og brann.»* Det vil si å brennes levende på bålet.

STAVANGER LENSREKNESKAP

Her får vi vite hvilken kostnadene der har vært i forbindelse med henrettelsen:

Barbro Bjelland som på grunn av sin trolldomskunst, og besvergelses med djevelen er henrettet ved bål og brann, er hennes formue de klær og nipplinger som hun kunne skjule seg med.

Betalt for håndjern, som ble gjort av sterkt jern og med en tilhørende lås, arbeidslønn og alt materialer – 1 riksdaler.

For hennes kost og pleie for tre uker som hun har vært anholdt – 1 ½ riksdaler.

For å skrive dommen – 1 riksdaler

Presten som tjente henne og fulgte henne til retterstedet, for hans ulemper og at det gikk lang tid – 1 riksdaler.

For vin som mestermannen (bøddelen) gav henne før hun ble ført til retterstedet for å få sin

straff - ½ riksdaler.

For tauverk til å binde henne til stigen, og for spiker til å lage stigen – 12 skilling.

Seks store båter med ved som bålet ble gjort av, måtte skaffes utenfor Stavanger by, da det ikke er mer ved i Stavanger å få fatt i, betalt for hver båt ½ riksdaler – 3 riksdaler.

Mestermannens (bøddelens) lønn som pinte henne, laget stigen, førte henne til fengselet, og siden henrettet henne, hans kost og lønn – 4 riksdaler.

*

Hvordan mestermannen har pint henne oppgis ikke, hun hadde som nevnt avgitt full tilståelse, så dette var ikke årsaken. Var det ved å «knipes» med glødende tenger før henrettelsen, så pleide dommen å lyde på det, men så var ikke tilfellet her. Var det gjennom at hun i lang tid skulle bli utsatt for den grusomme heten fra bålet, før mestermannen omsider lot henne sovnet inn? Vi vet ikke, men alt kan tyde på det, presten fikk nemlig sin gode lønn fordi det hadde tatt så lang tid.

Pinslene kunne gå ut på at at ilden først brann føtter, bein og armer, og til slutt bryst og ansikt, før hun døde av hetesjokk, væsketap eller ble kvalt av røyken før hun kom så langt.

Fra regnskapet ser vi at henrettelsen skjedde i Stavanger tre uker etter at hun var blitt anholdt, altså tre uker etter dommen. Henrettelsen skjedde følgelig omkring 20. februar 1623, midt på hardeste vinteren. Da forstår vi at det ikke kunne skaffes ved i byen til dette store bålet.

*

Hekseprosessene i Europa skjedde fra det 14. til det 17. århundre og omkring 50 000 mennesker ble henrettet for å stå i ledtog med djevelen. I Norge ble det henrettet 257 kvinner og 50 menn for trolldomskunst og at de stod i ledtog med djevelen. Det kjennes mange saker fra Rogaland, men ingen slike fra Bjerkreim. Fra Sokndal finnes to saker; Barbro Bjelland og Dorte Ribland som også ble tiltalt for hekseri, men det er usikkert om hun ble dømt.

Ellers innenfor Dalane og Jæren kjennes saker fra; Gjesdal, Egersund, Time, Klepp og Sola.

Djevelen – med ekstra bryster som tegn på perversitet – har satt seg tungt på denne heksen, som knuger pengepungen sin.
Tresnitt fra rundt 1515.